

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی لایحه عفاف و حجاب

اشاره:

آن چه پیش رو دارید متن سخنرانی دکتر محمد جواد اخوان مدیر مسئول محترم روزنامه جوان می باشد که تحت عنوان «بررسی لایحه عفاف و حجاب» در تاریخ ۱۴۰۲/۳/۲۲ در سازمان بسیج اساتید ایراد شده است. نظر به اهمیت مسائل مطرح شده و ضرورت آشنایی مسئولان و جهادگران شبکه ملی جهاد تبیین با این لایحه متن پیاده شده ی این سخنرانی تقدیم می گردد

بحث ما در مورد لایحه عفاف و حجاب است و تلاش می کنیم ابتدا یک پیش زمینه به عنوان مقدمه مطرح سپس در ادامه نگاهی به متن این لایحه از منظر اجتماعی داشته باشیم و ویژگی های مهم آن را از همین منظر برشماریم:

در مورد پیشینه این مسأله، مستحضر هستید که سال هاست مسئله جرم انگاری کشف حجاب یا بی حجابی را در قانون مجازات اسلامی داریم و در تمام این سال ها از ظرفیت پلیس امنیت اخلاقی یا گشت ارشاد به عنوان ضابط قضایی استفاده شده بود که البته در سال های اخیر با چالش های زیادی هم مواجه شد و مشخصاً در سال

۱۴۰۱ جامعه دچار اغتشاشات و نا آرامی هایی هم شد و در همین رابطه یکی از بحث های مطرح در سال های اخیر این بود که این جرم دانستن بی حجابی به دلیل کثرت شیوع در دسر ساز شده است، زیرا تعداد مرتکبین زیاد شده و اگر چه این افراد اکثریت جامعه نیستند ولی به هر حال و بخصوص در کلان شهرها تعداد قابل توجهی هستند که اگر قرار باشد با آن ها برخورد شود، امکان پذیر نیست و اگر هم برخورد انجام نشود به نوعی دهن کجی به قانون تلقی می شود، لذا این موضوع مطرح شد که قانون به نحوی اصلاح شود که بی حجابی از جرم به تخلف تقلیل پیدا کند.

چنانچه اطلاع دارید چند سال است که فراجا طرح هایی را برای کنترل غیرانسانی و هوشمند بد حجابی از طریق ابزار های سخت افزاری و نرم افزاری داشته است مانند ناظر ۱، ناظر ۲ و ناظر ۳ و زیر ساخت هایی را در جاهایی بطور محدود ایجاد کرده بود لذا پیشنهاد شد که این ظرفیت به یک بستر رسمی برای مبارزه و مهار بی حجابی تبدیل شود که همین موضوع در پیشنهاد قوه قضائیه در این لایحه محوریت پیدا کرده است. به هر حال تعیین تکلیف مسئله به سران قوا سپرده شد و سران قوا توافق کردند که قوه قضائیه یک لایحه ای را تدوین و سپس به دولت ارسال کند و پس از آن به مجلس رفته و در نهایت در مجلس تصویب شود و با کمترین چالش در این فرایند سیر داده شود و از آن ها عبور کند و بر همین اساس هم قوه قضائیه لایحه

پیشنهادی خود را برای کارشناسان دولت ارسال کرد و این کارشناسان هم به لحاظ کارشناسی نکاتی را مطرح کردند اما به هر حال وقتی رسماً لایحه وارد دولت به عنوان یک نهاد متکثر شد، نظرات متعارض زیادی مطرح و از ۱۵ یا ۱۶ ماده در لایحه قوه قضائیه به ۲۵ یا ۲۶ ماده رسید که البته با اعتراض قوه قضائیه مواجه شد در نهایت به همان لایحه قوه قضائیه برگشت و قرار شد دولت نظراتش را به مجلس اعلام کند. لذا نسخه فعلی لایحه شبیه همان نسخه اولیه ای است که قوه قضائیه برای دولت فرستاده بود. (دولت، مجازات ها را تشدید و محرومیت هایی را هم اضافه کرده بود که به هر حال به همان حالت قبل با یکی دو اصلاحیه برگشت داده شد).

با این مقدمه لازمست به ویژگی های این لایحه اشاره می کنیم. مهمترین ویژگی های مثبت و منفی لایحه عبارت اند از:

۱) اولین ویژگی بارز این لایحه آن است که بی حجابی از حالت جرم انگاری خارج و به تخلف انگاری تبدیل شده است. یعنی اگر در وادی امر کسی کشف حجاب کرد این فرد مجرم محسوب نمی شود بلکه یک متخلف است که باید به وی تذکر داد و ارشاد گردد آن هم از طریق سامانه های هوشمند و اگر کسی بر این تخلف اصرار بورزد پرونده وی وارد فرآیند قضائی خواهد شد.

۲) دومین ویژگی آن است که سطح برخورد از محکمه به سمت ضابط برده شده است یعنی قبلاً در قانون پیش بینی شده بود که اگر کسی رعایت پوشش اسلامی را نکرد باید با وی برخورد و به دادگاه ارجاع داده شود ولی در این لایحه در وادی امر یا مراحل ابتدائی، فرد ضابط با آن کنترل های کلی که خود فراجا دارد وارد می-شود. مانند وضعیتی که امروز در جرائم راهنمایی و رانندگی وجود دارد که طرف حساب فرد متخلف در ابتدای امر دادگاه نیست بلکه پلیس راهور است که راساً با وی برخورد می کند.

۳) ویژگی برجسته این طرح مسأله فناوری پایه بودن است که هم فرصت و هم تهدید است. یعنی پیش بینی فرض نگارندگان این لایحه آن است که فناوری های موجود در دست حاکمیت مانند سامانه های هوشمند امکان سنجش بی حجابی را دارد، در واقع در این وضعیت پلیس به عنوان نیروی انسانی حذف شده است و چیزی به اسم پلیس امنیت اخلاق یا گشت ارشاد وجود ندارد و همه این ها باید براساس سامانه های هوشمند اتفاق بیفتد. حالا چرا فرصت است؟ زیرا احتمال اصطکاک و برخورد کم می شود یعنی نیروی انسانی در کار نیست و صرفاً سامانه ها هستند و اگر در سامانه ای خطایی هم رخ بدهد این خطا یک خطای عمدی نیست بلکه خطای سهوی است که در هر سامانه ای ممکن است رخ دهد و بحث برخورد عمدی مأمور دیگر موضوعیت ندارد و از همین جهت هزینه ای برای نظام ایجاد نمی کند.

چرا تهدید است؟ زیرا سطح فناوری و گستره آن در کشور محدود است، در واقع پوشش این فناوری به اندازه شیوع بی حجابی نیست و کنترل های نظارتی ما از طریق سامانه خیلی محدود است و در همه جای کشور هم این پوشش وجود ندارد و اتفاقاً جاهایی که نیاز است این سامانه های نظارتی وجود داشته باشند وجود ندارند. مثلاً در شمال شهر تهران به لحاظ محیط اجتماعی بی حجابی شیوع بالایی دارد، ولی وقتی یک خانمی از تهران به شهرستان برود و کشف حجاب کند و آن محیط اجتماعی هم او بر نمی تابد. باید چه کار کرد؟ اگر منتظر یک سامانه هوشمند در شهرستان باشیم که این صحنه را ضبط کند شاید در آن شهرستان این سامانه وجود نداشته باشد اگر مردم بخواهند وارد شوند باز هم همان مسائل قبل پیش خواهد آمد در واقع نوعی ایده آل گرایی در این تصور وجود دارد که سامانه ها امکان پوشش گسترده برای کشف بی حجابی را دارند. از سویی دیگر این سامانه ها بویژه در تشخیص چهره جدید هستند و آنقدر قدمت ندارند که بتوان روی آن ها حساب ویژه ای باز کرد و از همین جهت این فناور پایه بودن طرح، هم جنبه مثبت و هم جنبه منفی دارد.

۴) ویژگی بعدی این لایحه که نقطه قوت آن محسوب می شود این است که بی حجابی را صرفاً متوجه فرد مرتکب شونده ندانسته و مسببین را هم مسئولیت پذیر کرده است مثلاً صاحب یک پاساژ یا یک خودرو در صورتی که در آن ها کشف

حجاب رخ دهد مسئولیت خواهند داشت که البته در قانون فعلی این مسئولیت دیده نشده است اما در لایحه جدید به آن پرداخته شده است.

۵) ویژگی بعدی که باید در مجلس روی آن بحث و تعیین تکلیف انجام شود، مسأله نسخ قانون قبلی است. در واقع هر قانون جدیدی که می آید قانون قبلی را نسخ می کند. در حال حاضر مشخص نیست که آیا این لایحه، قوانین قبلی در مورد حجاب را نسخ می کند یا خیر؟ به هر حال ما اکنون در ابتدای مسیری به نام کشف حجاب هستیم و دامنه گسترده ای در کشور ندارد که البته در دوران کرونا و بویژه بعد از اغتشاشات سال گذشته گسترش و به یک کنش سیاسی تبدیل شده است و ما براساس تحلیل روندهای اجتماعی به مرحله ای خواهیم رسید که تعدادی از بی حجاب ها عریان نمایی می کنند. در مقابل این وضع چه خواهیم کرد؟ البته در این قانون پیش بینی شده است زیرا عریان نمایی با فرهنگ سنتی ما نمی خواند ولی چون اصل موضوع در ابتدا تخلف تعبیر شده شاید این قانون نتواند پاسخگوی چگونگی عمل کردن باشد و ممکن است افرادی به صورت خود جوش دست به مقابله بزنند و این قانون هم ظرفیت مقابله با افراد خود جوش را نداشته باشد.

۶) ویژگی دیگر این است که فراجا ضابط قضایی موضوع حجاب است و سایر نیروهای دیگر مسئولیت ندارند که البته ممکن است در آینده برای اجرا تأثیراتی داشته باشد.

ماده اول طرح می گوید این نظارت با سامانه های هوشمند و ارسال پیامک می باشد یعنی اگر در خیابان یک کشف حجاب یا هنجار شکنی دیدم، براساس این قانون امکان کنترل در صحنه وجود ندارد. در واقع بعداً برای این فرد یک پیامک زده می شود و فرآیندی سپری شود تا این فرد مرتکب این تخلف نشود در واقع پذیرفتیم که در خیابان با این فعل نباید مواجهه کنیم که این به نوعی به عادی سازی موضوع خواهد انجامید. در این قانون آمده است که برای مرتبه اول به فرد متخلف تذکر و پیامک برای وی ارسال می کنند اما اگر اصرار بورزد جریمه مالی خواهد شد. در موضوع جرائم مالی مباحثی مطرح است مانند آن که این جرائم مالی بویژه برای مرفهین باز دارنده نیست اما یک حسن دارد و آن این است که جلوی شیوع و گسترش را می گیرد زیرا برای بخش زیادی از جامعه مسائل اقتصادی مهم و در مهار شیوع موثر است ولی به هر حال باید توجه داشته باشیم که مسأله حجاب یک مسأله چند وجهی است، یعنی بخشی از بی حجابی از جنس اعتراضی و اقتصادی و یک کنش سیاسی است و بخشی دیگر اصلاً سبک زندگی شان را این چنین تعریف کرده اند که در مرفهین عدد بیشتری دارند و برای این بخش جرائم مالی بازدارنده

نیست. اما اگر رفتار این فرد تکرار بشود وارد فرایند قضائی خواهد شد که فعلا دور نمای روشنی از این برخورد قضایی نداریم، چون هنوز اجراء نشده است.

۷) ویژگی بعدی در مورد برهنگی و لباس های بدن نما است که در این قانون جرائم سنگین تری به همراه محرومیت های اجتماعی در نظر گرفته شده که نقطه قوت این لایحه محسوب می شود. البته این محرومیت های اجتماعی بیشتر برای فعالان جامعه است مانند نامزدی برای انتخابات یا ثبت شرکت، یا تاسیس حزب یا گروه اما به هر حال شامل محرومیت هایی مثل اخذ گواهینامه یا خدمات عام اجتماعی که نظام به افراد می دهد نیست. در این قانون ذکر شده است که اگر کسی جریمه مالی را پرداخت نکند بانک مرکزی این اجازه را دارد که از حساب وی برداشت کند که به نوعی ضمانت اجرا برای جرائم مالی تعریف شده است.

۸) مهلت اعتراض نکته بعدی و قوت این طرح است یعنی اگر کسی آمد و گفت سامانه شما اشتباه کرده و این فرد من نیستم از او قبول می شود برای این که به عنوان یک اصل و قانون جا انداخته شود که فرد بگوید من بی حجاب نبودم و شما اشتباه کردید یعنی فرد تمکین به قانون کرده است و از پذیرش تخلف سرباز می زند و این نقطه قوت طرح است.

۹) نکته بعدی مراکز آموزشی پژوهشی است، در حال حاضر در مراکز حکومتی، تقریباً بی‌حجابی را فقط در دانشگاه داریم البته موزه‌ها و مراکز گردشگری هم داریم اما بازدیدکنندگان آن سیال هستند و هر روز تردد ندارند، اما کشف حجاب مستمر الان مسئله دانشجویی است، در اینجا هم برای این مدیران مراکز، مسئولیتی در نظر گرفته شده است که باید اقداماتی را انجام بدهند. البته اینجا یک نکته‌ای وجود دارد و آن این است که آئین‌نامه انضباطی دانشجویی که مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی است همین مسئله را تصویب کرده است یعنی الان مدیران دانشگاه امکان ایجاد محرومیت و برخورد با دانشجویی که کشف حجاب می‌کند را دارند و نیاز به قانون جدید ندارند ولی این کار را انجام نمی‌دهند. در واقع مدیران دانشگاه‌ها با این آئین‌نامه و کمیته‌های انضباطی و محرومیت‌های دانشجویی ظرفیت اجرای مواجهه با بی‌حجابی را دارند ولی اقدام شایسته‌ای انجام نداده‌اند. به هر حال در حوزه حکومتی چالش اصلی با دانشگاه است و در ادارات مشکل جدی برای برخورد حتی با مراجعه‌کنندگان وجود ندارد. و البته این موضوع باید به صورت یک مطالبه در قوانین ما وارد شود که این مطالبه‌گری هم در مسائل اطلاعاتی و هم سیاسی و هم اجتماعی موضوعیت دارد و البته کسی که مشهور است مانند سلبریتی‌ها باید در قبال جامعه مسئولیت بیشتری هم باید داشته باشد و همانطور که به خاطر این شهرت از مزایای بیشتری در جامعه نسبت به دیگران بهره‌مند است

در جایی هم که به جامعه آسیبی وارد می کند باید با او جدی تر برخورد شود و این یک نقطه قوت در این قانون محسوب می شود.

در این قانون هم چنین ذکر شده است که اگر کسی به بانوان محجبه تعدی داشته باشد با او برخورد خواهد شد در ماده ۸ این قانون یک چالش مطرح شده است که در دولت و قوه قضائیه اصلاح شده است و آن این بود که قبلاً کسی حق نداشت به اسم امر بمعروف و نهی از منکر مرتکب اعمال مجرمانه از قبیل توهین، ضرب و جرح و یا تهدید، نقص حریم خصوصی افراد کند، این امر بمعروف و نهی از منکر چون یک امر مقدس است و البته تالی فاسد هایی هم دارد، ماده ۸ می گوید هیچ کس حق ندارد تحت هر عنوان نسبت به بانوان مرتکب اعمال مجرمانه از قبیل توهین، تهدید، ضرب و جرح و نقص حریم خصوصی افراد شود و در صورت ارتکاب مشمول مجازات مندرج در قانون شده و محکوم خواهد شد. نکته این مسئله آن است که این ماده یک جای فراری برای مرتکبین به کشف حجاب ایجاد می کند، این ابهام در این قانون الان وجود دارد چرا ابهام است؟ چون می گوید شما حق ندارید به هیچ عنوان کسی را تهدید کنید، یعنی اگر بنده رفتم تذکر لسانی دادم و اینجا بین من و آن فرد بحثی رخ دهد، و من به او بگویم شما را به پلیس معرفی خواهم کرد این یک تهدید، تلقی شده و اما این فرد می تواند یک وکیل حرفه ای بگیرد و علیه من دعوی شکایت کند یعنی جای شهید و جلاد را عوض کند. یا مثلاً

به هر حال این ماده ممکن است موجب تشییح مرتکبین شود و همین مقدار اندک امر بمعروف و نهی از منکر نیز تنزل پیدا کند.

۱۰- ویژگی بعدی بحث فروشگاه‌ها، اماکن تجاری و رستوران‌ها است که این‌ها یک مسائل جدی دارند البته می‌دانید از قبل، پلیس اماکن یک کنترلی روی این‌ها داشته است ولی اتفاق بدی که در اغتشاشات افتاد این بود که بعضی از این‌ها میدان‌دار شدند یعنی خودشان تشویق به بی‌حجابی می‌کردند مثلاً بعضی از این‌ها گفتند اگر کسی بی‌حجاب بیاید به او تخفیف می‌دهیم، این تیپ رفتارها از جنس ماماشات نیست بلکه نشان‌دهنده نیت فاسد آن فرد است که با کسب و کار چنین عملی را انجام می‌دهد به هر حال در این قانون این موارد هم پیش‌بینی شده است. بحث بعدی بحث نگاه به جرائم سازمان یافته به بی‌حجابی است، دقت کنید که ما یک انبوه بی‌حجابان را داریم یعنی کسانی که می‌خواهند جامعه را بی‌حجاب کنند برای این تیپ افراد باید کار بیشتری انجام شود بویژه توسط نهاد‌های اطلاعاتی و امنیتی که مقام معظم رهبری هم فرمودند که اگر این جوان‌ها آگاه شوند که چه کسانی پشت بی‌حجاب کردن آن‌ها هستند خودشان از این جماعت فاصله می‌گیرند، در هر صورت در این قانون برای این مسئله هم تدابیری اندیشیده شده است.

۱۱) ویژگی بعدی در مورد سلبریتی‌ها است که نقطه قوت این قانون است ما قبلاً برای این جماعت بحث مجازات برای کشف حجاب نداشتیم و حال آن که خیلی روشن است که این جماعت غیر از آن که خودشان کشف حجاب می‌کنند دیگران را هم دعوت به این کار می‌کنند و این دعوت در واقع یک کنش سیاسی اجتماعی است که می‌تواند برای برخی در جامعه به یک الگو تبدیل شود، به هر حال تشدید مجازات برای این جماعت یک نقطه قوت برای این لایحه محسوب می‌شود. در این لایحه در واقع یک تخصیصی برای این جماعت زده شده که چون مشهور هستند مسئولیت‌شان هم بیشتر است. نکته بعدی آن است که بعضی از منتقدین می‌گویند حکومت در این مسئله خودش عقب می‌نشیند و از طرفی جلوی ما را هم می‌خواهد در موضوع بی‌حجابی و نهی از منکر بگیرد به هر حال در کنار محسنات این طرح، این انتقادها هم مطرح است که مثلاً اگر ما به عنوان حکومت نمی‌توانیم به دلیل سوء استفاده دشمن از مسأله بی‌حجاب و سیاسی کردن آن این مسأله را اقامه کنیم چرا مانع همین تذکر لسانی که وظیفه مردم است می‌شویم؟ زیرا اولین مرحله امر بمعروف و نهی از منکر تذکر لسانی است که یک وظیفه همگانی است و به نظر می‌رسد که این قانون در این موضوع مورد انتقاد منتقدین واقع شده است. به هر حال سطح ساده قضیه به نظر می‌رسد کشف حجاب است و رفتار منافی عفت و برهنگی و عریانی از همین سطح به ظاهر ساده ایجاد می‌شود و این دیگر برای

جامعه قابل تحمل نیست و این ابهامی است که در اینجا وجود دارد و باید محل بحث کارشناسان چه در مجلس و چه قوه قضائیه قرار بگیرد.

جمع‌بندی بحث من این می‌شود که مسأله اصلی این قانون آن است که قرار است بخشی از کارهایی که باید انجام بشود و الان انجام نمی‌شود به دلیل مثلاً فقر قانون، انجام شود و الان چند سال است که پلیس این آمادگی را اعلام کرده که برای مقابله با بی‌حجابان برخورد سامانه‌ای انجام دهد مانند جرائم راهنمایی و رانندگی، اما قوه قضائیه به دلیل فقر قانون در این زمینه در خود رغبتی نشان نداده بود بویژه بعد از اغتشاشات سال گذشته. و این قانون این کمک را می‌کند که این مشکل حل شود و احتمال اصطکاک انسانی را به حداقل می‌رساند که این یک حسن است یا برای سلبریتی‌ها و مسببین بی‌حجابی که در حوزه تجاری آن‌ها این بی‌حجابی انجام می‌شود و از این مسئله سود می‌برند مسئولیت‌هایی تعریف شده که از محسنات این قانون است و در عین حال آسیب‌ها و نگرانی‌ها هم دارد مثلاً این نگرانی که قبح بی‌حجابی از این مقدار که الان در جامعه هست بیشتر ریخته شود و در عین حال ضعف‌های فناوری که اشاره کردیم بحث پوشش سامانه‌ای در کشور ما خیلی محدود است و خیلی جاها وجود ندارد بویژه در شهرستان‌ها که این هم یک محل نگرانی است. به هر حال از حوصله جمع‌تشریح می‌کنم و امیدوارم شاهد عبور بی‌هزینه از این چالش در کشور باشیم. انشالله